

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES
МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ ЗА ПАМЕТНИЦИТЕ НА КУЛТУРАТА И ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНИТЕ МЕСТА
BULGARIAN NATIONAL COMMITTEE
COMITÉ NATIONAL BULGARE
БЪЛГАРСКИ НАЦИОНАЛЕН КОМИТЕТ

СТАНОВИЩЕ

На Български национален комитет на Международния съвет за паметниците на културата и забележителните места (ИКОМОС) за резултатите от Международния конкурс за *Прединвестиционно обемно-пространствено решение за съживяване и обновяване на площад Централен в гр. Пловдив*

Настоящото становище на Български национален комитет (БНК) на ИКОМОС се отнася до трите селектирани от журито конкурсни проекти, съответно: от Португалия (# 84 - *Проект 1*); от Италия (# 28 - *Проект 2*) и от Германия (# 96 - *Проект 3*). Проектите са избрани сред участвали в конкурса общо 121 проекта от 41 страни. В становището по-специално внимание е отделено на *Проект 1*, който е приет от Общинския съвет на Пловдив за победител в конкурса, в резултат от обществено гласуване в негова полза. БНК нямаше възможност да разгледа останалите 118 неселектирани проекти на конкурса.

1. По инициативата за Конкурса и по неговата програма

Площад Централен в Пловдив е бил обект на професионално внимание от десетилетия. През 1985 екип на НИПК¹ – филиал „Тракия“ предлага първата *Концепция за експониране на античното наследство в централното градско ядро на Пловдив*. Предложен е и конкретен проект за експониране на разкритата част на Античния форум. След това са били предлагани редица проекти в различен формат, които лансират идеи за цялостно експониране на археологическото наследство на площад Централен. За съжаление, информация за тази предистория на конкурса не е включена в конкурсното Задание за проектиране.

Целта на конкурса е правилно, макар и общо, поставена: *„не просто реновация на площада, но и създаване на стратегия как всички тези пластове да се обединят в едно активно функциониращо, привлекателно и категорично съвременно пространство“*. Всъщност, урбанистична стратегия за територията вече съществува – това е предложението на действащия Общ устройствен план на Пловдив (ОУП) за етапно изграждане на пространствената система *Подземен музей на Филипопол* с дефинирани принципи и параметри. Качество на Заданието на конкурса е, че то посочва тази урбанистична стратегия като база за конкурса и коректно включва ограничителите, произтичащи от действащите режими (границы и предписания) за опазване на културното наследство в конкурсната територия. В този смисъл, може да се приеме, че целта на конкурса е ориентирана към избор на обемно-пространствена

¹ Вера Коларова, Румяна Пройкиова, Стойко Маронов, Божидар Кадиев, Георги Кайтазов

стратегия (на основата на урбанистичната стратегия в ОУП), която принципно съответства на характеристиките на едно прединвестиционно *обемно-устройствено проучване*, според нормативната система в България.

Критериите за оценка на конкурсните проекти са правилно избрани, но са твърде общи, с което предопределят много широкия диапазон на проектните предложения. Това създава неизбежни рискове при селекция на проектите, особено при съществуващата липса на специалисти по опазване на културното наследство и археолози в журито, която е важен недостатък в организацията на конкурса.

Проблеми създава също и определената в Заданието процедура за възлагане след обявяване на конкурсните резултати, която не е съобразена с изискванията на Закона за културното наследство (ЗКН). Заданието установява: *„До 15 календарни дни след оповестяване на резултатите от конкурса Възложителят сключва договор за изготвяне на технически инвестиционен проект с участника, изготвил първопремирания проект. (...) След сключване на договор за изкупуване на идеен проект с Възложителя, идейният проект на победителя става задължителна част от заданието за проектиране на инвестиционен технически и работен проект за реализация”*. В така установената процедура не е включен задължителният етап на съгласуване с Министерството на културата, респективно НИНКН, по реда на ЗКН. Съществува риск след сключване на договора за изпълнение с победителя в конкурса, неговата проектна концепция да претърпи значителни изменения в резултат от съгласуване на заданието.

Като изключим тези забележки, Заданието за проектиране представлява ясна и интелигентно съставена документация, представена по наистина съвременен начин, включително в уеб сайта на конкурса.

2. Критерии на БНК за оценка на проектите

Критериите на БНК за оценка на проектите произтичат от изискванията, дефинирани в международните харти на ИКОМОС, в международните документи, ратифицирани от България, както и в регламентираните режими за опазване, в действащата стратегия на ОУП за етапно изграждане на *Подземен музей на Филипопол* и в дефинираните цели и критерии на конкурса. Тези критерии са следните:

(1) Необходимо е осъществяването на цялостно археологическо проучване на територията, предхождащо всякаква строителна намеса (в съответствие със ЗКН), за да бъде разкрит, изявен и достъпен нейният пълен археологически потенциал и за да се избегне опасността от разрушаване на ценна археологическа субстанция при изпълнението на строителството. На тази база архитектурният проект трябва напълно да съответства на конкретната археологическа структура.

(2) Необходимо е Античният форум под площад Централен да бъде разглеждан не само като ценна археологическа субстанция, но и като най-важния урбанистичен компонент – сърцето на Античния град. Централното форумно пространство трябва да бъде изявено като приоритетна структурна урбанистична ценност на площад Централен.

(3) Трябва да бъде следвана стратегията на *Подземен музей на Филипопол* за устройство на свързана, отворена система от интегрирани многофункционални публични пространства, които осигуряват цялостно експониране на градската археология. Това предполага интегриране на античния със съвременния град, активно взаимодействие между историческите пластове, което да създаде

лесна ориентация на публиката в античната структура, да осъществи връзката между „горе“ и „долу“. С тази стратегия е съобразена и основната цел на конкурса за обединяване на историческите пластове в активно функциониращо, привлекателно съвременно пространство.

(4) Необходимо е обединяване на фрагментите и възстановяване на интегритета на Античния форум, както и компенсиране, доколкото е възможно, на последиците от разкъсването на Форумния комплекс на северна и южна част с преминаването на ул. „Гладстон“. Необходимо е предотвратяване на съществуващото днес фрагментиране на археологическата структура на античния град, която дезориентира публиката относно неговата забележителна цялостна структура.

(5) Да бъде осигурена жизнеността на археологическата структура с интегрирани в нея привлекателни и съвместими публични функции.

(6) Да бъде създадена хармонична връзка между археологическите структури на площад Централен и околните археологически зони и ценности, в духа на непрекъснатата градска пространствена система, предложена в стратегията за *Подземния музей на Филипопол*. Археологическите обекти, включени в Заданието на конкурса да бъдат третираны като елементи на цялостна структура, обединени с Форумния комплекс в единна система, както е предвидено в ОУП.

(7) Необходимо е и съобразяване с традиционните параметри (машаб, пешеходни направления, оптически оси, функционалност и др.) на съществуващите централни градски публични пространства.

(8) Конкурсните предложения трябва да бъдат съобразени с възможностите за изпълнение (по отношение на финансиране, собственост, материали, технологии и др.), поддържане и градско управление.

3. Оценка на селектираните проекти

(1) Проект 1, одобрен от Общинския съвет на Пловдив за бъдеща реализация.

Основното качество на проекта е, че той предвижда цялостно разкриване на археологията и осигуряване на нейната достъпност в пълния обхват на територията. Това би дало възможност за свободно развитие на системата на *Подземния музей на Филипопол* към съседните археологически зони и ценности. Проектът предлага продължаване на археологическите проучвания на подземно ниво, без конфликт със съвременните функции на повърхността на Площада.

Основен недостатък на проекта е, че той предвижда пълно сепариране на подземното археологическо пространство от горното съвременно ниво на Площада. Наистина, това би изключило конфликти между съвременните функции на площада и археологията, но нарушава основната цел на конкурса за осъществяване на единство и взаимодействие между историческите пластове. Освен това, недостатъчната дълбочина на археологическия пласт (3.5 - 4 м) поставя под съмнение възможността той да бъде изолиран в изцяло покрито подземно пространство и ще направи невъзможна евентуалната анастилоза на разкритите археологически структури. Античният форум е третиран като аморфна археологическа субстанция, без да е изявена по какъвто и да е начин структурата на форумното пространство. Горното площадно ниво е изцяло организирано по днешната градска ортогонална система, без връзка с археологическата структура, която почти не участва в съвременното площадно пространство. Връзката между съвременното и античното ниво е частична и чисто механична – чрез рампи, стълби и преди

всичко визуална - през отвора на подвижната платформа, която може да приема различни позиции (идеята е отхвърлена от журито на конкурса) и през експозиционния прозорец към фрагмент от източната част на Форумата (останалата му част е скрита, като по този начин е нарушен неговият интегритет). Проектът предлага покритие на подземното ниво с лека конструкция с дървено покритие, която филтрира дневната светлина към археологията. Тази идея е компрометирана от препоръката на журито да бъде предвидено масивно покритие на площада с бетонна или каменна настилка. По този начин, с тежкото покритие ще бъде допълнително и недопустимо намалена светлата височина на археологическото пространство; самата археология ще бъде силно нарушена от колони, разположени в координатна система различна от античната. При тези обстоятелства, предвижданите в проекта бъдещи археологически проучвания в подземната зона ще бъдат крайно затруднени и почти невъзможни. От друга страна, самата археологическа зона, макар и достъпна, ще бъде затворена в подземното пространство и напълно лишена от анимиращи публични функции, което вероятно ще я превърне в мъртва, недостатъчно привлекателна и трудна за поддържане. Смесената собственост върху сградата на пощата поставя под съмнение реализацията на съществен аспект от проектното предложение, отнасящ се за функциите на археологическото ниво.

Могат да бъдат посочени и други недостатъци на проекта: значително преоразмеряване на съвременния площад при нерешени проблеми с неговия микроклимат; спорно озеленяване на археологическото ниво, включително с висока растителност; нарушаване или несъобразяване със структурата на някои околни ценности (Парка и Голямата базилика) и др.

При тези обстоятелства, реализацията на проекта вероятно ще се натъкне на много сериозни, дори непреодолими затруднения, както и на непредвидими рискове за ценностите.

(2) Проекти 2 и 3, селектирани от журито.

Позитивна страна и на двата проекта е, че за разлика от *Проект 1*, те изявяват в съвременния площад параметрите на Античния форум. Това би дало на публиката възможност да се ориентира в структурата на централното антично пространство, като приоритетна урбанистична ценност. При *Проект 2*, по контура на форумното пространство се развива водещата експозиционна ос за възприемане на археологическата структура на източната (със съхранен интегритет) и северната части, както и проучваната в момента западна част на Форумата. Неутрализирано е отчасти разсичането на Форумата от улица "Гладстон", която е скрита под нивото на съвременния площад. При *Проект 3*, площта на Форумата е маркирана чрез решетка от модулни елементи на градски дизайн и акцентирана с редица светещи пилони.

За разлика от *Проект 1*, и двата проекта не предвиждат цялостно археологическо проучване и експониране, като се ограничават само с представяне на съществуващите разкрити археологически зони на Форумата, без да ги интегрират функционално. Проектите се задоволяват да маркират на съвременен ниво контура или площта на Форумата, но пренебрегват разкриването и достъпността на неговата глобална подземна структура. Това ограничава и връзките на подземното археологическо пространство с околните археологически зони и ценности. Самото маркиране на структурата на Форумата е спорно. *Проект 2* предлага експозиционна пасарела, която на определени места се явява визуална и комуникационна преграда: в пространството на съвременния площад, за пешеходните потоци и за връзката с Парка. Самото експониране от лентата е повърхностно и транзитно, липсват връзки със самата археология. Предвидените в *Проект 3* светещи пилони са твърде

натрапчив визуален елемент, който ще влезе в конфликт с традиционната рамка на Площада и с мащаба на градския исторически пейзаж.

Следователно, и двата проекта, така както и *Проект 1*, не отговарят в достатъчна степен на главната цел на конкурса за осъществяване на единство между всички исторически пластове в рамките на активно и динамично централно публично пространство.

И в трите проекта археологическите обекти, включени в програмата – Голямата базилика и подлез „Археологически“, са третирани като отделни фрагменти, а не като елементи на цялостна структура. Не са изследвани възможните връзки и подходящи решения за обединяването им в единна система – част от Подземния музей, както е предвидено в ОУП и в други документи на Общината. Липсва проектно предложение, с което да се осигури надеждно опазване и експониране на място на ценните и деликатни артефакти, каквито са подовите мозайки в Голямата базилика. И при трите проекта е очевидна липсата на достатъчни познания за античното археологическо наследство на Пловдив.

4. Общи заключения и препоръки

(1) БНК оценява високо инициативата на Община Пловдив и на One Architecture Week за обявяване на международен конкурс за площад Централен. Конкурсът представлява много полезен и мащабен обмен на архитектурни идеи за бъдещето на Площада. Той потвърждава урбанистичната стратегия на ОУП за *Подземен музей на Филипопол* и показва, че тя е жизнена и стимулираща за разнообразни архитектурни решения.

(2) Всеки от селектираните от журито три проекта притежава определени ценни качества и задоволява в различна степен различни критерии, но нито един от тях не ги покрива комплексно. Избраният *Проект 1*, в сегашния си вид трудно би могъл пряко да послужи за основа на задание за проектиране на инвестиционен технически и работен проект за реализация.

(3) Конкурсът може да бъде база за прецизиране и детайлиране на изискванията за обемно-устройствено решение на площад Централен. На тази основа може да бъде разработено Задание за обемно-пространствено решение на Площада, което да бъде съгласувано по установения ред.

БНК на ИКОМОС
24 септември 2014 г.